

SLAVIC LANGUAGES

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-311-8-1>

TRANSFORMATION OF THE UKRAINIAN TOPONYMIC SPACE IN THE PERIOD 2014–2023 YEARS

ТРАНСФОРМАЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО ТОПОНІМІЧНОГО ПРОСТОРУ В ПЕРІОД 2014–2023 РР.

Pidhorodetska I. Yu.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of Language Training
State Biotechnological University*

Підгородецька І. Ю.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри мовної підготовки
Державний біотехнологічний
університет*

Tykhonenko O. V.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of Language Training
State Biotechnological University
Kharkiv, Ukraine*

Тихоненко О. В.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри мовної підготовки
Державний біотехнологічний
університет
м. Харків, Україна*

Проблема оновлення онімного простору України постала перед нашою державою у перші роки після здобуття незалежності. Однак суспільство повільно усвідомлювало значущість топонімів як маркерів ілеологічного впливу. Процес перейменувань спочатку охопив лише західні регіони країни, а на сході і півдні він був досить повільним.

Потужну хвилю змін в українському топоніміконі викликали події 2014 р. – Революція Гідності і війна у східних регіонах України, унаслідок яких 2015 р. ухвалено Закон України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки», що надав імпульсу масовим перейменуванням населених пунктів та

об'єктів вуличної мережі. Того ж року Верховна Рада України ухвалила закон «Про перейменування окремих населених пунктів та районів», відповідно до якого було перейменовано понад 50 населених пунктів, які мали проросійські назви. Саме в цей час на мапі України з'являються міста Дніпро і Кропивницький.

У 2021 р. ухвалено закон «Про зміну адміністративно-територіального устрою», який передбачає зміну назв окремих районів, міст та сіл з метою демократизації та встановлення справедливих історичних назв.

Сьогодні, на тлі російської агресії, питання очищення топонімікону України від залишків тоталітарного режиму постає особливо гостро і привертає увагу і громадськості, і науковців. В умовах воєнного стану відбувається активізація ролі топонімів як ідеологічного чинника, що полягає у відображенні мовними одиницями певних ідеологічних концепцій та цінностей міста чи загалом держави.

У ХХІ ст. процеси оновлення українського топонімічного простору досліджують вітчизняні лінгвісти, серед яких Б. Ажнюк, Л. Белей, А. Загнітко, М. Романюк, Л. Нуждак та ін. Мовознавці аналізують джерела походження топонімів, їхню структуру, семантику, культурологічний, ідеологічний, символічний змісти тощо.

Автори цієї розвідки простежують кількісні і якісні результати перейменувань міських об'єктів у найбільших містах України (Києві, Харкові, Дніпрі, Львові, Одесі), а також в інших країнах у 2015–2023 рр. в аспекті їх ідеологічного впливу.

Унаслідок уведення в дію Закону про декомунізацію у період з 2015 до 2020 р. у Києві перейменували 226 об'єктів міського підпорядкування. Частині вулиць, провулків, площ, скверів відновили історичні назви, інші отримали найменування на честь історичних постатей і подій, діячів науки і культури, захисників української державності, географічних об'єктів тощо.

Протягом зазначеного вище періоду в Харкові перейменовано 173 вулиці, чотири парки та сквери, а також станцію метро. Повернено історичні назви 50 вулицям. На мапі міста з'явилися імена видатних архітекторів, акторів, істориків, науковців діячів, філософів, ректорів вишів та інших знакових для Харкова та України постатей. Повернено із забуття імена борців за свободу і незалежність України, увічнено пам'ять героїв Майдану та АТО.

Кардинального оновлення зазнав і урбанонімікон міста Дніпра. Із 2016 р. на мапі Дніпропетровщини з'явилося понад 350 нових топонімічних об'єктів, які символізують національну свідомість Нові

назви відображають минуле козацьких часів, понад 200 топонімів закарбовують імена видатних людей, близько 10 назв пов'язано з європейськими реаліями [3].

У 2022 р. процес перейменування активізовано у Києві, Львові та Дніпрі. Так, у Києві більшість вулиць отримала назви на честь військових і рятувальників (17), політичних та громадських діячів (11), вчених та педагогів (5), митців (3), підприємців-благодійників (2) тощо. У Дніпрі та Львові також з'явилися меморативні назви на честь військових і рятувальників (11 і 8 відповідно). Поодинокі випадки перейменування вулиць прослідковуються в Харкові (на честь військових 2 вулиці) та Одесі (5 вулиць носять імена митців) [1].

Із початку 2023 р. прослідковується динаміка процесу перейменування в Харкові. Місто отримало 18 нових назв, із-поміж яких виокремлюються вулиці Козацької Слави, Червоної Калини, Лісової пісні.

Простежуємо певні тенденції у процесах номінації. Якщо у 2015–2020 рр. більшість меморіальних назв втілювала прізвища видатних науковців, славнозвісних митців, громадських діячів регіонів, то з 2022 р. переважають нові найменування на честь героїв війни, військових з'єднань, що беруть участь у захисті України, а також символічні назви із семантикою героїзму.

Масштабна агресія рф проти України викликала нову хвилю перейменувань не лише в Україні, а й навіть за її межами. На підтримку кампанії «Ukraine waу», за даними пресслужби Міністерства закордонних справ України, у 14 країнах світу (Польщі, Чехії, Угорщині, Словаччині, Литві, Латвії, Естонії, Албанії, Норвегії, Швеції, Франції, Ісландії, Люксембурзі, США, Канаді) на честь нашої держави назвали близько 20 площ і вулиць [2].

Оновлення мовного ландшафту міст має на меті протидію культурологічній пропаганді агресора та увічнення пам'яті про героїв та важливі події в історії України. Основний акцент – на освітньому і патріотичному потенціалі, історії і культурі, місцевому колориті.

Отже, війна прискорює процеси дерусифікації назв міських об'єктів. Від початку повномасштабної агресії перейменувань зазнали вулиці, провулки, площі, бульвари та проспекти, назви яких були пов'язані з рф та її сателітами. Перейменування топонімів на тлі російської агресії є важливим кроком у створенні національної ідентичності та відновленні історичної пам'яті в назвах, які були змінені ще за часів радянської влади. Намічається тенденція до заміни частини урбонімів на меморіальні назви. Героїзм від минулих часів до сьогодення стає

складником новітньої топонімічної реформи [3] не лише цього міста, а й низки міст України, що мають багатотисячолітню історію.

Література:

1. Дерусифікація-2022: на честь кого перейменують вулиці найбільших міст України. Аналітичний портал «Слово і діло»: Культура. 17.10.2022. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/10/17/infografika/kultura/derusyifikacziya-2022-chest-koho-perejmenovuyut-vulyczi-najbilshyx-mist-ukrayiny> (дата звернення: 10.03.2023).
2. Крутько Д. На честь України перейменували близько 20 вулиць у 14 країнах світу (список). Хмарочос. Новини. 29.08.2022. URL: <https://hmarochos.kiev.ua/2022/08/29/na-chest-ukrayiny-perejmenuvaly-blyzko-20-vulycz-u-14-krayinah-svitu> (дата звернення: 10.03.2023).
3. Секрети перейменування вулиць Дніпра: як з'явилися героїчні назви? 10.08.2016. Дніпропетровська обласна державна адміністрація. URL: <https://adm.dp.gov.ua/news/sekrety-pereymenuvannya-vulits-dnipra-yak-zyavilisya-geroichni-nazvi-ba1b6d6c646cacf0c225800b002e0f24> (дата звернення: 10.03.2023).